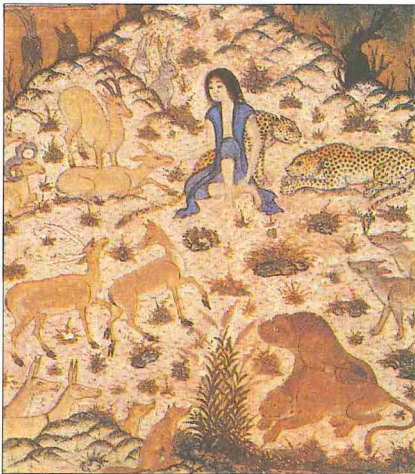

Urdu Edebiyatı. Leylâ ve Mecnûn hikâyesi İran ve Türk edebiyatlarında olduğu gibi Urdu edebiyatında da önemli yer tutar. Urdu yazarları tarafından Arapça kaynaklardan ziyade Farsça'dan aktarılan ve çeşitli şekillerde yön verilen hikâye Hint alt kıtasının âdet, gelenek ve kültürünün etkisi altında kalmıştır. Bu etki, Arap ülkesinde doğmuş Kays'a (Mecnûn) Hindî nisbesi verilerek Hindistanlı olarak gösterilecek dereceye varmıştır. Şeyh Ahmed Gucerâtî, sadece 540 beyti Hâfız Mahmûd Şîrânî tarafından bulunan bir Leylâ ve Mecnûn mesnevisini, Türk asıllı Gûlkünde (Golkonda) hükümdarı ve aynı zamanda Urdu şairi olan Muhammed Kuli Kutub Şah'a (1580-1596) sunmuştur. Ahmed Gucerâtî'nin oğlu Muhammed b. Ahmed Azîz, 1634'te kaleme aldığı Yûsuf ile Züleyhâ hikâyesinden başka 1636'da Hâtifi'nin Farsça mesnevisini temel aldığı, ancak babasının şiirsel anlatımını da koruduğu *Leylâ u Mecnûn* mesnevisini yazmıştır. Bu mesnevîde kültürel çevre Hindistan'dır. Leylâ'nın tanımlanmasında da bu kültürel ayrıntılar yer alır.

Urdu edebiyatında yazılmış bir başka mesnevi Abdullah Vâiz b. İshak'ın 552 beyitlik *Leylâ u Mecnûn*'udur (1196/1782). Mesnevîdeki diğer menkıbeler ise hikâyenin tasavvufî yorumunu öne çıkarmıştır. Bunların dışında Leylâ ve Mecnûn konusunu işleyen mesnevîler Mirza Muhammed Takî Heves Leknevî, Mîr Muhammed Hasan Tecellî ve A'zamüddeve Ser-ver Dihlevî tarafından kaleme alınmıştır. Mirza Muhammed Takî Heves'in 1798-1814 yılları arasında yazdığı mesnevi yak-

Mecnûn'u çölde hayvanlarla tasvir eden bir minyatür (Nizâmî, *Hâmse*, TSMK, Hazine, nr. 786, vr. 126^b)

Mecnûn'un Leylâ'yı görmek için çölden kabilesine gelerek onun cadırı önünde düşüp bayılması gösteren minyatür (British Library, Or., nr. 405)

laşık 2000 beyitten meydana gelmektedir. Mesnevîde anlatılan konu bir aşk hikâyesi olmakla birlikte ayrıntılar ruhsal olmaktan çok fizikseldir. A'zamüddeve'nin *Seb'a-i Seyyâre*'sinde (1821-1822) yer alan yedi mesnevîden biri Leylâ ve Mecnûn'a aittir. Urduca'nın önemli şairlerinden Mîr Takî Mîr'in kız kardeşinin oğlu olan Tecellî, eserini yazarken Câmî'nin *Leylâ vü Mecnûn*'unu esas almıştır. Giyân Çend Ceyn'in (Giyân Chand Jain) zikrettiği diğer mesnevîler arasında Azîzüddin Nâmî (1213/1798), Şah Muhammed Azîm Dihlevî (1214/1799), Mîr Ahmed Necîbüddin (1831) ve A'zam Dihlevî'nin mesnevîleri yer alır.

Nezîr Ekberâbâdî (Velî Muhammed), Leylâ ve Mecnûn konusunu mesnevi şeklinde değil "muaşşer" (her kıtası on mısra) olarak işleyen önemli bir şairdir. Şiirleri saray geleneğini yansıtmaya yanında halkla da irtibat kuran bir anlatım taşır. Nezîr drama yazıları yazmaya çalışmamışsa da dramatik hünerleri Leylâ ve Mecnûn dahil birkaç şiirde görülür.

Mutasavvîf yazarlar, Mecnûn'u varlığının acılarını tadan ve sonsuz varlıkla birleşmek için didinip duran ruhun temsili olarak ele alır. Velî Dekenî, "Der Na't-ı Hazret Hayrül-beşer" adlı kasidesinde ve XIX. yüzyılın en meşhur şairi Gâlib Leylâ ve Mecnûn hikâyesini çeşitli açılardan değerlendirerek sık sık referans verirler.

XIX. yüzyılın ortalarından itibaren Leylâ ve Mecnûn teması tiyatro oyunları ve sinema filmlerinde de işlenmeye başlar. Bu hikâyeyi işleyenler arasında Nuservânjî Mehrvânjî Arâm, Mirza Muhammed Kâzım Afsun Murâdâbâdî, Mahmûd

Ahmed Revnak, Hâfız Muhammed Abdullah Fetihpûrî, Gulâm Hüseyin Zarîf, Seyyid Kâzım Rizvî Allahâbâdî ve Muhammed Azîz Ahmed Han Leknevî gibi şahsiyetler anılabilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Seyyid Seccâd Haydar, *Hayâlistân, Hikâye-i Leylâ o Mecnûn*, Aligarh 1932, s. 163-190; Seyyid Mes'ûd Hasan Rizvî Edîb, *Urdu Drame Aur Stage, İbtidâ'î Daur ki Mufaşşal Târîh*, Leknev 1957, s. 35, 49, 51, 54, 56, 58, 79, 95; Abdülâlim Nâmi, *Urdu Theatre*, Karaçi 1962, s. 5-15, 54, 78-79, 85-86, 136-137, 141-142, 333-334; Seyyid Muhammed Akil, *Mesnevî ka İrtikâ Şumâli Hind*, Allahâbâd 1965, s. 398-405; Vâhid Kureyşî, *Mektebe-i Edeb-i Cedîd*, Lahor 1965, s. 163-188; Giyân Çend Ceyn, *Urdu ki Naşrî Dâstânen*, Karaçi 1969, s. 666-683, mensur eserler için bk. s. 201-202, 338-361, 668, 707-708; Hâilurrahman Dâvûdî, *Urdu ki Qadim Manzûm Dâstânen*, Lahor 1967, s. 3-6, 81-84, metin, 85-148; Mürettebâ Seyyid İmtiyâz Ali Tâc, *Ârâm ke Drame*, Lahor 1969, s. 4-22; a. mlf., *Raunaq ke Drame*, Lahor 1969, s. 3-22; Muhammed Bâkır, *Urdu-i Qadim-Dekken Aur Pencâp Men*, Lahor 1972, s. 77-85; Azîz Leknevî, *Mirzâ Rusvâ*, Karaçi 1985, s. 8-128; Ebû Lays-i Sıddîkî, *Leknev ka Debistân-i Şâ'iri*, Karaçi 1987, s. 273-278, 302, 314, 316; Mâlik Hasan Aher, *Urdu Drame ki Muhtaşar Târîh*, Lahor 1990, s. 82, 113-114, 121-123, 126-127; Şeyh Gulâm Ali, *Leylâ Mecnûn Urdu-Havâş*, Lahor, ts., s. 2-60; R. A. Nicholson, "Mecnûn", *UDMİ*, XVIII, 587-588; J. A. Haywood, "Madj-nûn Laylâ", *El²* (Fr.), V, 1102-1103.

 HANIF FAUQ

LEYLÂ vü MECNÛN

(لیلی و مجنون)

Fuzûlî'nin
(ö. 963/1556)

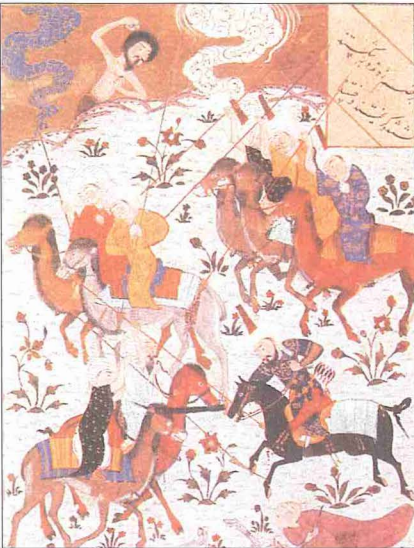
aşk konulu ünlü mesnevisi.

Leylâ ve Mecnûn hikâyesini Türkçe olarak anlatan en güzel eserin Fuzûlî'nin *Leylâ vü Mecnûn*'u olduğu kabul edilir. Aruzun "mef'ûlü mefâilün fe'ülün" kalıbıyla 1535 yılında yazılan mesnevi mensur bir girişle (dîbâce) başlar. Tevhid, münâcât, mi'râciyye, na't, sâkinâme, Kanûnî Sultan Süleyman'a methiye, sebeb-i te'lîf gibi bölümlerden sonra Leylâ ile Mecnûn'un aşk hikâyesi lirik bir üslûpla anlatılır. Araya gazeller ve murabbalar da serpiştiren Fuzûlî, eserinin yazılış sebebini anlatırken İstanbullu birtakım şairlerin kendisinden bir Leylâ ve Mecnûn hikâyesi yazmasını istediklerinde bunu bir imtihan olarak kabul ettiğini ve eserini kısa zamanda yazıp bitirdiğini söyler. Fuzûlî'nin bahsettiği şairler Kanûnî'nin Bağdat seferine katılan Taşlıcalı Yahyâ Bey, Hayâlî Bey, Celâlzâde Mustafa Çelebi ve Üsküdarlı Aşk'dir.

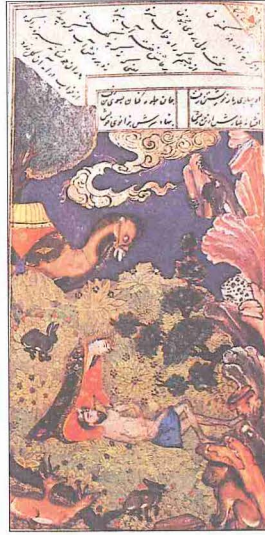
Fuzûlî, Bağdat Valisi Üveys Paşa'ya sunduğu eserini kaleme almadan önce hikâyenin Farsça yazılmış örneklerini incelemiştir, bunların içinde Nizâmî-i Gencevî'nin mesnevisini kendisine örnek edinmekle birlikte yer yer tasarruflarda bulunmuş, bazı motifleri değiştirmiş, özellikle konunun ele alınışında bir kısım değişiklikler yapmıştır (konu özeti için bk. LEYLÂ ve MECNÛN). Meselâ Nizâmî'nin eserinde Leylâ Kays'ın amcasının kızı iken Fuzûlî onları akraba göstermez. Nizâmî zıfaf gecesinde Leylâ'nın İbn Selâm'ı tokatlamasından bahseder, Fuzûlî ise Leylâ'ya, çocukluğundan beri kendisini bir cinin korduğu ve eğer İbn Selâm kendisine dokunacak olursa cinin her ikisini de öldüreceği yalanını söyler. Nizâmî, Leylâ ile Mecnûn'u çölde karşılaştırmazken Fuzûlî eserinin en lirik sahnesini çöldeki buluşma ile anlatır. Nizâmî'de olaylar Mecnûn'un ölümüyle sona ererken Fuzûlî iki âşığı cennette buluşturup mezarlarının türbeye dönüştüğünü söyler.

Yazıldığı dönemden itibaren Türkçe'nin konuşulduğu geniş coğrafyada aşk ve âşıklık sembolü haline gelen ve sevilerek okunan *Leylâ vü Mecnûn*'un Türkiye'de ve Türkiye dışındaki kütüphanelerle özel kitaplıklarda yüzlerce nüshası mevcuttur. XVII. yüzyıldan itibaren halk arasında yayılıp bir destan ve ahlâk kitabı gibi meclislerde okunmuştur. Klasik Türk edebiyatının en güzel mesnevilerinin

Nevfel'in askerleriyle Leylâ'nın babasına ait ordunun savaşmasını seyreden Mecnûn (TSMK, Revan Köşkü, nr. 539, vr. 131*)

Leylâ ile Mecnûn'un çölde buluşmasını tasvir eden bir minyatür (Hüsrev-i Dihlevî, *Hâmse*, TSMK, Hazine, nr. 801)

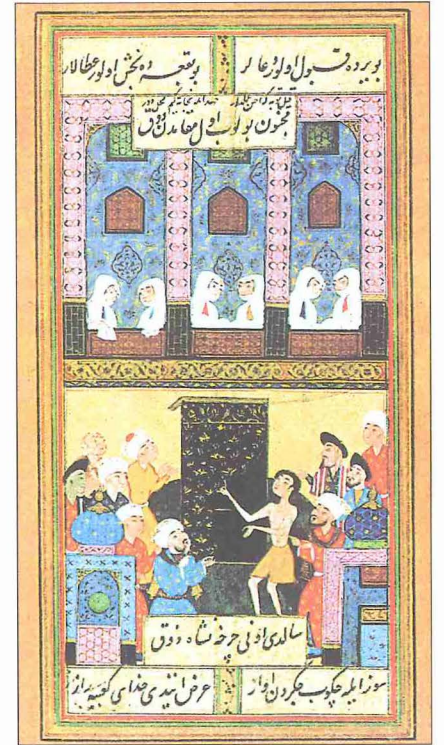
den biri kabul edilen *Leylâ vü Mecnûn*, Fuzûlî'nin anlatımındaki samimiyet ve lirizm sayesinde Arap ve Fars edebiyatlarındaki örneklerinden çok daha fazla beğenilmiş ve ilgi uyandırmıştır. Hikâyenin akışı ile tasavvufî merhalelerdeki sıkıntıların benzerlik göstermesi üzerinde durularak Fuzûlî'nin eseri hakkında tasavvufî yorumlar yapılmış, konu Leylâ aşkıdan mevlâ aşkına yükselen bir aşk süreci gibi düşünülmüş, Leylâ'nın çölde Mecnûn'u bulup kendini tanıttığı zaman onun, "Ger ben ben isem nesin sen ey yâr / Ver sen sen isen neyim men-i zâr" diye bu aşktan istîğna göstermesi ve "vahdet revîşinde ikiliğin hoş olmayacağı" söylemesi bu görüşe delil olarak öne sürülmüştür. Ancak dikkatle incelendiğinde hikâyenin örgüsü içinde realist bir aşkın hâkim olduğu ve Fuzûlî'nin tasavvufî söylemlere yer vermediği görülür.

Leylâ vü Mecnûn, Türk edebiyatında külliyyat içinde veya müstakil olarak Arap harfleriyle en çok basılan mesnevidir (külliyyat içinde: 1869, 1891, 1897, 1910, 1924; müstakil olarak: 1848, 1856, 1857, 1874, 1878, 1897). Rusça, Ermenice (TDEA, VI, 92), Almanca (trc. N. Hüsnü Lugal – Osman Reşer, *Des türkischen Dichters Fuzûlî poem "Laylâ-Meğnûn" und die gereimte Erzählung "Benk u Bâde" (Haşîş und Wein)*, İstanbul 1943, s. 1-149), İngilizce ("Leyla and Mejnûn by Fuzûlî", trc. Sofi Huri, *Leylâ and Mejnûn*, London 1970, s. 113-332), İspanyolca (trc. Süleyman Şalom, *Leyla u Mecnun*, Madrid 1982) ve Kazakça'ya da çevrilen eser Türkiye'de ve Azerbaycan'da bilimsel araştırmalardan çocuk masallarına, sahne sanatlarından film endüstrisine kadar her seviyede yeniden üretilmiştir. Ayrıca halk hikâyesi

olarak ele alınmış ve taş basması şeklinde yayımlanmış (*Tekmil ve Tamam Leyla ile Mecnun*, İstanbul 1954, resimli), Karagöz oyunları arasında da girmiştir (Selim N. Gerçek, *Türk Temâşâsı*, İstanbul 1942, s. 88). Eserin tam metin halinde Latin harfleriyle ilk basımı 1955 yılında Necmettin Halil Onan tarafından gerçekleştirilmiştir (bk. bibl.). Daha sonra Hüseyin Ayan ve Muhammed Nur Doğan metni nesre çevirisiyle birlikte yayımlamış, Ali Canip (Yöntem) ve Vasfi Mahir Kocatürk de birer özetini hazırlamışlardır (bk. bibl.). Birçok defa filme alınan eser (son film, Halit Refig, 1982), Azerbaycan'da opera haline getirildikten sonra (Üzeyir Hacıbeyli, 1908) hiç kesintiye uğramadan sahnelenmeye devam etmektedir.

Leylâ vü Mecnûn, ideal-ebedî güzelliğin ve aşkın sembolü olarak divan edebiyatında olduğu kadar Batılılaşma dönemi Türk şiirinin de oldukça zengin bir motifini teşkil etmektedir (bk. bibl. Orhan Okay). Hikâyeyi Sezai Karakoç manzum, Aziz Nesin, Mithat Sertoğlu ve İskender Pala nesir halinde yeniden yorum-

Kays'ın akillanması için Kâbe'ye dua etmeye götürülüşü ile onun aşk çılgınlığının artmasını dilemesini gösteren minyatür (Fuzûlî, *Leylâ vü Mecnûn*, Paris Bibliothèque Nationale, Ancien, nr. F.316)

LEYLÂ vü MECNÛN

lamışlardır (bk. bibl.). Son yıllarda *Leylâ vü Mecnûn* klasik dönemin romanı kabul edilerek bu yolda tahlil denemeleri de yapılmıştır (bk. bibl., Turinay; Kahraman).

BİBLİYOGRAFYA :

Fuzûlî, *Leylâ ve Mecnûn* (Külliyât-ı Divân-ı Fuzûlî içinde), İstanbul 1308/1891, s. 348, ayrıca bk. tür.yer.; a.e. (haz. Necmettin Halil Onan), İstanbul 1955, hazırlayanın önsözü, s. I-VIII; a.e.: *Leylâ and Majnûn* (trc. Sofi Huri, *Fuzûlî ve Leylâ ve Mecnûn* içinde), İstanbul 1959, tercüme edenin önsözü, s. I-IX; a.e.: *Leylâ vü Mecnûn* (haz. Hüseyin Ayan), İstanbul 1981, hazırlayanın önsözü, s. 9-14; a.e.: *Leylâ u Mecnûn* (trc. Süleyman Salom), Madrid 1982, s. 18-23; a.e.: (nşr. Muhammed Nur Doğan), İstanbul 1996, s. 9-18; a.mlf., *Dâstân-ı Leylâ ve Mecnûn* (nşr. Köprülüzâde M. Fuad, *Külliyât-ı Fuzûlî* içinde), İstanbul 1924, s. 227-352; Ali Canib [Yöntem], *Leylâ ve Mecnûn*, İstanbul 1927, s. 3-4; Abdülkadir Karahan, *Fuzûlî: Muhihi, Hayatı ve Şahsiyeti*, İstanbul 1949, s. 36-44; a.mlf., “Fuzûlî”, *DİA*, XIII, 243-244; Ağah Sırrı Levend, *Arap, Fars ve Türk Edebiyatlarında Leylâ ve Mecnûn Hikâyesi*, Ankara 1959, s. 1-8, 382-383; Müjgan Cunbur, “Fuzûlî’ye Dair Tavsihi Bibliyografya”, *Fuzûlî ve Leylâ ve Mecnûn*, İstanbul 1959, s. 117-120; Aziz Nesin, *Leylâ ile Mecnûn*, Ankara 1972, s. 7; Mithat Sertoğlu, *Leylâ ile Mecnûn*, İstanbul 1974, s. 180-191; Sezai Karakoç, *Leylâ ile Mecnûn: Şiirler VI*, İstanbul 1980, s. 7-10; Mustafa Tahralı, “Leylâ vü Mecnûn Üzerine”, *Fuzûlî Kitabı: 500. Yılında Fuzûlî Sempozyumu Bildirileri* (haz. Beşir Ayvazoğlu), İstanbul 1996, s. 213-222; Necmettin Turinay, “Klasik Romana ve Leylâ vü Mecnûn’a Dair”, a.e., s. 223-244; Orhan Okay, “Yaşayan Fuzûlî”, a.e., s. 275-281; Pervin Çapan, *Mesneviye Düşen Aşklar: Ali Şir Nevâyî ve Fuzûlî’nin Leylâ ve Mecnûnları*, Muğla 1999, s. 7-12; İskender Pala, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, İstanbul 1999, s. 255-257; a.mlf., *Leylâ ile Mecnûn*, İstanbul 2003, s. V-VI; Mehmet Kahraman, *Leylâ ve Mecnûn Romanı: Dâstân-ı Leylâ vü Mecnûn*, Ankara 2000, s. III-XIV; A. Bombaci, “II Poema Turco Leila e Mejnûn, di Fuzûlî”, *OM*, XXIII (1943), s. 337-356; E. R. Rustamov, “Znal li Fuzuli Poemu Navoi: Layli i Madzhnun”, *Ksina*, LXV, Sbornik Pamyati 1964, s. 144-146; Ahmed Ateş, “Leylâ ile Mecnûn”, *İA*, VII, 54-55; Nermin İşeri (Pekin) – Mustafa Kutlu, “Leylâ vü Mecnûn”, *TDEA*, VI, 90-92.

İSKENDER PALA

LEYS b. MUZAFFER

(الليث بن المظفر)

(el-)Leys b. el-Muzaffer (Râfi’)
b. Nasr b. Seyyâr el-Horasânî
(ö. 187/803 [?])

Lugat ve fıkıh âlimi, kâtip.

II. (VIII.) yüzyılın başlarında doğdu. Emevîler’in Horasan valisi Nasr b. Seyyâr el-Kinânî el-Leysi’nin torunudur. Bazı kaynaklarda valinin oğlu (Leys b. Nasr), bazıla-

rında da valinin diğer bir oğlundan (Râfi’) torunu (Leys b. Râfi’ b. Nasr) olduğu kaydedilmektedir (İbnü’l-Mu’tez, s. 97). Leys, Kûfe kadısı Kâsım b. Ma’n ile Halîl b. Ahmed’den fıkıh, dil ve edebiyat dersleri aldı. Edebiyat, şiir, garib lugatlar ve nahiv alanlarında temayüz etti. Zamanının kültürlü ve beğenilen kâtiplerinden olan Leys, Horasan’da Bermekîler’in kâtibisi olarak çalıştı ve 180-190 (796-806) yılları arasında burada öldü. Buhârî ve Müslim’in kendisinden çok sayıda hadis aldığı Kuteybe b. Saîd el-Bağlânî, Leys’ten rivayette bulunmuştur.

Leys, asıl şöhretini Arap dilinin ilk sözlüğü *Kitâbü’l-‘Ayn* ve Halîl b. Ahmed’le olan ilgisine borçludur. Bu konuda kaynaklarda çelişkili rivayetler yer almaktadır. Bunlardan birine göre Halîl b. Ahmed, hayatının son yıllarını Horasan’da talebesi Leys b. Muzaffer’in yanında geçirmiş, bu sırada Leys’in lugat, nahiv, edebiyat, şiir alanındaki geniş kültürüne hayran olmuştur. Halîl ona lâyik bir hediye olarak *Kitâbü’l-‘Ayn*’ı telif edip kendisine sunmuş, o da buna karşılık Halîl’e 100.000 dirhem ödül vermiştir. Fakat eseri çok beğenen Leys’in gece gündüz onunla meşgul olarak yarısına kadar ezberlemesini kısıkanan eşi tek nüsha olan kitabı yakmıştır. Leys daha sonra yarısını ezberinden, yarısını da Halîl’in diğer bazı öğrencilerine ve zamanın edip ve âlimlerine danışarak aynı yöntemle eseri yeniden kaleme almıştır (a.g.e., s. 97). Kitapta görülen hataların Halîl’den değil bundan veya müstensihlerden kaynaklandığı ifade edilir. İbnü’l-Kiftî’nin kaydettiğine göre ise Halîl eseri Leys’e imlâ etmiş ve hatalarını bedevîlere sorup düzeltmesini söylemiş, ancak Leys, Arap olmayanlarla karışarak dilleri bozulan Horasan bedevîlerine danıştığı için eserde bazı hatalar meydana gelmiştir (*İnbâhü’r-ruvat*, III, 42). *Kitâbü Sibeveyhi*’de olduğu gibi *Kitâbü’l-‘Ayn*’ın da fikir, plan ve açıklamaların Halîl’e, telifinin ise Leys’e ait olduğu, Leys’in Halîl’i çok sevdiği ya da ilgiyi arttırmak için eseri Halîl’e nisbet ettiği veya kendi lisanına “Halîl” adını verdiği, bu sebeple eserde, “Mutlak olarak Halîl şöyle dedi” ifadeleriyle kendi lisanını kastettiği, ilk bölümü tamamen (Bâbü’l-‘Ayn) veya kısmen Halîl tarafından telif edilen eseri Leys’in tamladığı gibi farklı görüşler bulunmaktadır. Müteahhir lugat ve dil âlimleri Leys’i *Kitâbü’l-‘Ayn*’ın gerçek müellifi olarak kabul ederler.

BİBLİYOGRAFYA :

Tehzîbü’l-luğa, I, 27; İbnü’l-Mu’tez, *Tabakâtü’ş-şu‘arâ* (nşr. Abdüsettar Ahmed Ferrâc), Kahire 1375/1956, s. 97; Ebü’t-Tayyib el-Lugavî, *Merâtibü’n-naḥviyyîn* (nşr. M. Ebü’l-Fazl), Kahire 1375/1955, s. 31; Yâkût, *Mu‘cemü’l-üdebâ*, IX, 43-52; Yağmûrî, *Nürü’l-kabes el-muḥtasar mine’l-Muktebes* (nşr. R. Sellheim), Wiesbaden 1384/1964, s. 59, 279; İbnü’l-Kiftî, *İnbâhü’r-ruvât*, III, 42-43; Sıddîk Hasan Han, *el-Bülğa fi uşûli’l-luğa* (nşr. Nezir M. Mektebi), Beyrut 1408/1988, s. 474-476; Sezgin, *GAS*, VIII, 159; J. Kraemer, “Studien zur altarabischen lexikographie”, *Oriens*, VI/2 (1953), s. 207-208; R. Sellheim, “al-Layth b. al-Muzaffar”, *EP* (Ing.), V, 711.

İSMAIL DURMUŞ

LEYS b. SA’D

(الليث بن سعد)

Ebü’l-Hâris el-Leys b. Sa’d
b. Abdurrahmân el-Fehmî
(ö. 175/791)

Mutlak müctehid, muhaddis.

Şâban 94’te (Mayıs 713), Aşağı Mısır’da Kahire yakınlarındaki Kalyûbiye vilâyetine bağlı Tûh ilçesinin Karkaşende (Kalkaşende) köyünde dünyaya geldi. 92 (711) veya 93 yılında doğduğu da rivayet edilir. Sem’ânî’nin verdiği Şâban 124 (Haziran 742) tarihi (*el-Ensâb*, IX, 353) yanlıştır. Kaynaklarda bazı farklı rivayetler bulunsa da ailesinin aslen İran’ın İsfahan şehrine bağlı Mârbîn veya Tabne kazasından geldiği ve Mısır’daki Fehmoğulları’nın âzâtlısı olduğu anlaşılmaktadır. Birçok kaynakta yer alan, Leys’in Hâlid b. Sâbit el-Fehmî’nin âzâtlısı olduğu kaydı, ailesiy-le Fehmoğulları arasındaki mevla’l-muvâlât ilişkisinin bu şahısla başladığını göstermektedir. Bu sebeple Leys’in İsfahan’da esir alındığı ve Mısır’a gelip Fustât’a yerleştiği rivayeti (Ebü’ş-Şeyh, I, 405-406) kendisiyle değil dedesiyle ilgili olmalıdır. Zira Leys’in babası Sa’d b. Abdurrahman el-Fehmî’nin İsfahanlı olduğu, 42 (662) yılında doğup 100 (718-19) yılından sonra vefat ettiği (Ebü Nuaym, *Târîhu İşbahân*, I, 389) ve İsfahan’ın Hz. Ömer devrinde 21 (642) veya 23’te (644) fethedildiği göz önünde tutulursa babasının bile esir alınması ihtimali bulunmamaktadır. Dolayısıyla muhtemelen dedesi Abdurrahman esir alınmış, Mısır’a getirilerek Fehmoğulları’nın mevlâsı olmuş ve aile Leys’in doğum yeri olan Karkaşende’ye yerleşmiştir. Nitekim Abdullah b. Vehb’in hocalarından, İsfahan asıllı olup Mısır’a yerleşen Ebü’s-Sahmâ Süheyl b. Has-sân’ın, kendileriyle Leys’in dedesi Abdur-